

גליון נושא: ושמחתם לפני ד' אלקיכם

בס"ד, יום א' ערב חג הסוכות, י"ד תשרי תשע"ו

פנינים

איך מגיעים לשמחה

עצה נפלאה: כתב בארחות צדיקים (שער השמחה) מידת השמחה באה לאדם מחמת רוב שלווה בלבו, בלי פגע רע. ואדם המשיג תאוותו, ולא יארע לו דבר המעציב אותו - בזה יהיה לו שמחה תדיר. ומי שיש בו שמחה תדיר - יאירו פניו, וזיוו מבהיק, וגופו בריא, ואין זקנה ממהרת לבוא עליו.

וקשה איך יתכן שיהא לאדם רוב שלווה בלי פגע רע הרי אמרו במדרש [קה"ר א, יג] אין אדם מת וחצי תאוותו בידו. ויש לומר בזה שהאדם הוא זה שמחליט מה היעד שלו וברגע שקובע שמה שיש לו זהו היעד בין רגע מתמלא שמחה וגיל עד אין חקר וזה עצה נפלאה איך לשמוח בחג הסוכות.

רק ע"י שלום: כתב הכלי יקר (ויקרא כג מ) ושמחתם לפני ה' אלהיכם. אין שמחתם לפני ה' כי אם בזמן שהם באגודה אחת ובפרט שהשמחה דווקא בחג זה לפי שהוא זמן אסיפה אשר מדרך העולם לשמוח בה ביותר, על כן הזהירם שתהיה השמחה לפני ה' דווקא... כשהיו באגודה אחת ושלום ביניהם תובלון. אל הארץ, ההרים והגבעות, המה ראשי המעלה אשר גובה להם ויראה להם (יחזקאל א.יח) יפצחו לפניכם רנה. כי יהיו קודמים לכל דבר שבקדושה כדינם ולא יהיו הנערים דוחפין את הזקנים כמעשה המרגלים. וכל עצי השדה ימחאו כף. המה כל ארבע כיתות הרמוזים בארבע מינים אלו הבאים מעצי השדה ימחאו כף לשמוח לפני ה' וכן במקום אחר (ויק"ר ל.ד) דרשו פסוק זה אז ירננו כל עצי יער. (תהלים צו.יב) על ד' מינים אלו ורמז במלת אז א' ז' שהלולב ניטל במקדש כל ז' ובגבולין יום א'.

בהושענא רבא: כתב השו"ע (סי' תרס"ד סעי' א') שבהושענא רבה נוהגים להתיר אגודו של לולב. ומביא הבאר-הגולה מהרוקח שהכוונה לאגודו מלמעלה. והטור מביא סמך לדבר מדכתיב "כפת" חסר ו' פירוש ו' ימים יהיה כפות ולא יותר, ומקורו במדכ"י בפרק לולב הגזול (סי' תשנ"א).

ועיין בלבוש שמבאר, שעיקר הטעם הוא כדי להרבות שמחה, וכעין שמצינו במאירי בסוכה (דף לז: ד"ה המשנה השישית) שהיו מנענעים בתוך ההלל להתעוררות שמחה, א"כ י"ל שבהושע"ר כדי להרבות השמחה יותר מנענעים בלי אגודה. ❖

ושמחתם לפני ד' אלקיכם

1. הסוכה מלמדנו שעה"ז ארצי

השל"ה הקדוש כתב בספרו (שני לוחות הברית חלק א תולדות אדם אות שע"ו) רמז של מצות סוכה הוא, שיחשוב האדם כל העולם הזה הוא עראי, כדי שיתעורר לדבק בבית העליון שעליו נאמר (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן. ולכן מספיק בשנים כהלכתן ושלישית טפח ללמדך שבעוה"ז מספיק מינימום.

בנותן טעם להביא על כך מעשה שהיה - בעשיר עצום שמקום כבודו בליפציג העיר הגדולה, ונסע ראדינה לחזות פני קודשו של רבן של ישראל בעל 'החפץ חיים', כאשר אך נכנס לביתו של גדול

הדור, ורואה עליבות ביתו של הח"ח, עומד ומשתומם וכי זו תורה וזו שכרה הרי זה קרוב להיות דירה סרוחה.

הח"ח עונה לו בשאלה, היכן מעלת כבודו שוהה בימים אלו בזמן ביקורו, באכסניה פלונית, נו.. ומה התנאים שיש לך שם, כסא מטה שולחן ומנורה, נו.. וכי זה כן לכבודו של עשיר עצום כמוך שיהא לו תנאים גרועים כל כך.

'רבה', מה הדימוי זועק העשיר. אני שוהה כאן רק באופן ארעי ימים ספורים. תכף אשוב לביתי בליפציג העיר הגדולה שם יש לי משרתים רבים עד אין מספר, משכיות נאות פלטרין נאים מתוקנים כפי שראוי לעושר העצום שיש לי.

עונה לו הח"ח – אכן גם אני שוהה כאן בעולם הזה רק בארעי תכף יקוים בי מקרא שכתוב ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, ואז כי גז חיש ונעופה, ואגיע לעולם האמת ושם יש לי פלטרין נאים מתוקנים.

כאשר מבין האדם שהעולם כולו ארעי בא לידי שמחה עד אין חקר, וזה עומק כוונת השל"ה שלכן חג הסוכות הוא זמן שמחתנו כי השמחה לאדם בא רק כאשר לא שם על לבו הבלי הבלים. כי יש לו מנה רוצה מאתים ולעולם לא ישיג מבוקשו ורק כשיחליט שהעולם ארעי ישמח במה שיש לו ויהא עשיר השמח בחלקו.

על דרך זה שמעתי מאמו"ר שליט"א על המשנה (סוכה דף נא א) מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו, שאין הכונה רק מכח השמחה הגשמית משום הריקודים המגוונים, כי אדרבה הזקנים רקדו לפנייהם. אלא הכוונה לשמחה הפנימית שמחה של מצוה, וזה היה רק בבית המקדש בהשראת השכינה שאז יש שמחה גדולה לאדם.

2. שמחה בקניני תורה

שמחה של מצוה ערכה רב בעבודה וכלשון הרמב"ם (סוף הלכות לולב) השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא-ל שצוה בהן עבודה גדולה היא וגם בתורה הינה מאבני היסוד, ובלשון שקבעו חז"ל בתפילה קודם הלימוד מבקשים וישמחו בי חבירי וצריך להבין מדוע הוא תנאי והכשר בלימוד שיהא בשמחת חביריו.

וי"ל שהרי אחד מקניני תורה הוא בדיבוק חברים ואם לא ישמחו בו יחסר לו בשלמות קנין זה. לכן ציוו לנו חז"ל וקנה לך חבר שזה אחד מקניני תורה שצריך לפעול כדי להשיגו ואחד הפעולות הוא התפילה, [וכן מצינו בברכת התורה שמבקש והערב נא כדי שישמח בתורה, וכך יוכל להגיע לדרגה מושלמת של עסק התורה כי כששמח בתורה מתגלין לו רזי תורה].

3. שמחה בנטילת ד' מינים

מצינו בכמה מקומות שענין נטילת ד' מינים הוא מצד השמחה שיש בזה. **עצם המצוה:** ידוע דברי **ספר החינוך** (מצוה שכד) משרשי המצוה. שהאדם נפעל כפי פעולותיו שיעשה תמיד, ורעיוניו וכל עשתונותיו נתפשות אחרי פועל ידיו, אם טוב ואם רע... לפי שימי החג הם ימי שמחה גדולה לישראל, כי הוא עת אסיפת התבואות ופירות האילן בבית, ואז ישמחו בני אדם שמחה רבה, ומפני כן נקרא חג האסיף, וצוה האל לעמו לעשות לפניו חג באותו העת, לזכותם להיות עיקר השמחה לשמו. ובהיות השמחה מושכת החומר הרבה ומשכחת ממנו יראת אלהים בעת ההיא, ציונו השם לקחת בין ידינו דברים המזכירים אותנו כי כל שמחת לבנו לשמו ולכבודו. והיה מרצונו להיות המזכיר מין המשמח, כמו שהעת עת שמחה, כי צדק כל אמרי פיו, וידוע מצד הטבע כי ארבעה המינים כולם משמחי לב רואיהם. עכ"ל.

הרי נתבאר לנו מדברי ספר החינוך שענין ד' מינים הוא מצד קיום מצות שמחה של חג הסוכות.

שמחה בשעת הנענועים: כתבו **התוספות** (סוכה לז, ב ד"ה בהודו) **והאבודרהם** שהטעם שמנענעים בהלל כשאומרים: "הודו לה" כי טוב כי לעולם חסדו", וכשאומרים: "אנא ה' הושיעה נא" (שו"ע סימן תרנא סעיף ח). שכן כהמשך לפסוק "אז ירננו עצי היער" נאמר "הודו לה" כי טוב כי לעולם חסדו, ואמרו הושיענו... ", כלומר: אימתי ירננו: באמירת "הודו" ובאמירת "הושיעה נא". עוד כתבו בתוס' וברא"ש שעל זה נכתב הפסוק כי בא לשפוט את הארץ שהרי אז נדונים על המים לכן אנו משבחים אותו על האילנות.

מנהג ישראל תורה

"הושענות בקשה מתוך שמחה"

ע"ן בדברי המשנה ברורה (תרסג ו) מה שביאר את סדר ההושענות. והנה המהלך של הושענות שאינו באופן של תחינות ובקשות כתעניות כי הרי יום טוב היום אלא אופן ההושענות שמתוך ההלול עולה ובא בקשת הושע נא כי בידך להושיע ועל כן אנו מבקשים אנה הושיעה נא וממילא כל אופן ביטוי הבקשה הוא הושע נא 'למענך' אלקינו. הינו שהרי כעת הללנו את שמך הגדול א"כ אנה ממך למען שנוכל לגדל את שמך תמיד אנה הושע נא בניך אהוביך.

וזה הטעם שמנהג החזנים לזמר בהלל אף בבקשות של אנה ד' הושיעה נא ולכא' בבקשה צריך דרך חינוך אכן הביאור שבקשה זו מתוך השירה היא עולה ולא הוי סדר תחינות אלא בדרך הלול. ולכן כל מהלך ההושענות הוא להדגיש את גדלות השי"ת ואת תפארת ישראל החבוקה ודבוקה בו ודין הוא שיושיעם. וכאשר נבין ענין זה יומתק מאוד הפלא הנשגב שהרי ההקפות לשמחה הם באים כמבואר מהדין שאבל אינו מקיף וכתב הגר"א הביאו המ"ב שושמחתם לפני ד' קאי על שעת ההקפות והינו שהוי מעשה שמחה ואיך עורכים אז סדר חנוך.

והתירוץ על כך שאין זה אופן חינוך כמו ימים נוראים אלא הוי בקשת חינוך מתוך הדבקות והקירבה ובדבקות נשגבה זו יש רק בקשה למען אמיתך לא למעננו כלל אלא שאנו דבקים בו ומכח זה יושיענו. והרי ימים נוראים הוי תשובה מיראה ולכן הבקשות בסגנון של פחד ואימת הדין אולם סוכות הוי תשובה מאהבה ולכן הבקשות מעוצם הקירבה שבין כנס"י לקב"ה. ❖

ומבואר בלבוש (סי' תרנ"א סעי' ט') שכיון שהסמיכו חז"ל מצות נענוע על הפסוק "אז ירננו וגו'" שמשמעו שהעצים ירננו, לכן צריך לנענע שדרה ועלים כדי להשמיע קולם, שזהו השיר והרינון של העצים, וכך נראה גם בתוס' שתוך כדי שהעצים מתנענעים ומרננים להקב"ה ישבח גם הוא להקב"ה בהודו ובאנא.

וברא"ש מביא מדרש אחר, שענין הנענועים עם הלולב בשעת הלל הוא בשביל לשמוח עי"ז עם הלולב, שמבואר במדרש (בפרשת אמור) 'לפי שבר"ה באין לדין ישראל ואוה"ע ואין יודעין מי יצא זכאי ומי יצא חייב, נתן הקב"ה מצוה זו לישראל שיהיו שמחים בלולביהם כאדם היוצא מלפני השופט זכאי שהוא שמח, והיינו דכתיב "ירננו עצי היער" כלומר ירננו בעצי היער, כאשר יצאו מלפני ה' זכאין כשבאין לשפוט את הארץ, ובמה ירננו, בהודו ובהושיעה נא', וכן מבואר גם במאירי שהנענועים שבתוך ההלל הם להתעוררות שמחה.

ועי' בגמ' בפסחים (דף קיז.) 'אפשר ישראל שחטו את פסחיהן ונטלו לולביהן ולא אמרו שירה' מבואר שנטילת לולב הוא הגורם לאמירת ההלל, ונפלא שעיקר מצות הנענועים הוא בשעת הלל, וביותר נתקיים זה בנטילת לולב שבמקדש שמוזכר בזה שמחה "ושמחתם לפני ה' אלקיכם" (ויקרא כג, מ).

"אבל" אינו מקיף: וכן מצינו ברמ"א (תר"ס סעיף ב) יש אומרים כי אדם שאירע לו אבל בחג, או שהוא אבל בתוך י"ב חודש על אביו או על אמו - אינו מקיף מסביב לבימה. הטעם: כתבו הלבוש, והב"ח והפמ"ג, והביאור הגר"א, והובא במשנה ברורה (ס"ק ט) לפי שנאמר: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים". שמחה זו היתה במקדש בשעת ההקפות. לכן האבל, שהוא שרוי בצער, מנוע מלהשתתף בהקפות שהן זכר למקדש. [וקשה א"כ שלא יעשה נענועים ורק יעשה הגבהה גרידא דהרי מדאגבהיה נפיק ביה והרי מבואר בלבוש שטעם הכסכוסין משום שמתקיים בכך אז ירננו כל עצי יער. ואולי משום שנענועים זה יותר חיוב כי הרי יש צד בדברי החת"ס שהנענונים הם מהלכה למשה מסיני].

'עומק הפעם'

פתרונות, הצרות, והארות. נ"ד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

'עליה לרגל' בזמננו

שאלה: קיים מנהג בארץ ישראל שעולים לכותל המערבי באחד מימי היום טוב, ויש לחקור מה טעמו של המנהג. האם הוא משום שמחה, או כדי להרבות עוגמת נפש ולעורר געגועים לבית המקדש.

תשובה: הנה כתוב **שלוש פעמים בשנה יראה כל זכור וגו'** (כג, יז). שמכאן לומדים מצות עליה לרגל לביהמ"ק. וזכר לדבר נתפשט מאוד המנהג בכלל-ישראל לעלות לרגל גם בזמן-הזה לשריד בית מקדשנו הכותל-המערבי בימי יו"ט או חוה"מ, והוא מנהג קדום מאוד כמו שיתבאר, ונביא את המקורות בענין. (י.ש.ק.).

זה פשוט שאין חיוב עליה לרגל בזה"ז, כמבואר בפשיטות **בשר"ת חת"ס** (י"ד סי' רל"ד), וכן **בשר"ת נודע ביהודה** (תנינא א"ח סי' צ"ד), שהרי לא חייבה אותנו התורה סתם לבוא אלא להביא קרבן חגיגה ועולות ראייה, ממילא בזה"ז שא"א להביא את הקרבנות כלל אין חיוב לעלות לרגל. מ"מ מצינו בדברי חז"ל שכבר מדור החורבן היה המנהג לעלות לירושלים ברגלים אע"פ שכבר חרב הבית, עי' **במדרש** (שה"ש ח, ג) 'מה צורה אע"פ שהיא מטשטשת מקומה ניכר כך אע"פ שחרב ביהמ"ק לא בטלו ישראל פעמי רגלים שלהם ג' פעמים בשנה', וכן עוד שם **במדרש** (ד, ב) 'מה יונה זו אע"פ שאתה נוטל גוזליה מתחתיה אין מנחת שובכה לעולם כך ישראל אע"פ שחרב ביהמ"ק לא בטלו שלוש רגלים בשנה'. ועי' **בר"ן** (ריש מסכת תענית) על המשנה של בג' במרחשון שואלין את הגשמים (דף י). שכותב 'אפי' לאחר חורבן לפי שהיו מתאספים בכל הסביבות ברגל לירושלים כמו שעושים גם היום', ועי' גם **במהרי"ץ חיות** (ריש גיטין) שכתב 'וגם אחר החורבן שלא היו חייבין לעלות לרגל כיון שלא היה להם לא מזבח ולא זבח בכל זאת היו רגילים לעלות לירושלים להתפלל במקום המקודש', ומוסיף שם ע"פ מדרש (בשה"ש) שיש הבטחת "ולא יחמוד איש את ארצו" גם על העולים להתפלל במקום המקדש אחר החורבן, ע"ש.

עוגמת נפש: בטעם המנהג, בספר **כפתור ופרח** (עניני ארץ ישראל, פרק ו') כתב 'ומה שאנו נוהגים היום עם אחינו אנשי גאולתנו יושבי הארץ כאנשי סין ודמשק צובה מצרים ואלכסנדריה לעלות לירושלים בחגים ובמועדים אינו אלא מפני עגמת נפש, ועי' גם בפסוק **בתהילים** (מב, ה) "אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי כי אעבר בִּסְדֵּי אֲדָמָה עד בית אלקים בקול רנה ותודה המון חוגג", וברש"י שם, את זאת אני זוכרת ונפשי משתפכת בזכרי עליית הרגלים שהייתי עוברת בגדודי בני אדם ומדדה עמהם עד בית אלקים, עכ"ל, ובספר משוש כל הארץ **להגר"ש דבליצקי** שליט"א הק' על דבריו אם זה בשביל להרבות עגמת נפש מדוע עושים כן בחגים ובמועדים שהם ימי שמחתנו, ועי' **במדרש** (איכה-רבה פר' א' סי' נ"ב) שג"כ מבואר שהיו עולים לרגל גם אחר החורבן אע"פ שהיה להם הדבר לצער, וז"ל 'לשעבר הייתי עולה וסלי ביכורים על ראשי בהשכמה שהיו אומרים "קומו ונעלה ציון" ובדרכים היו אומרים "עומדות היו רגלינו וגו'" וכו' ועכשיו "אֲדָמָה" דמומה סלקא דמומה נחתא, לשעבר הייתי עולה בשירות ובזמירות לפני הקב"ה כמד"א "בקול רנה ותודה" ועכשיו בכיה סלקא בכיה נחתא, לשעבר הייתי עולה המוניות המוניות של חגיגה כמד"א "המון חוגג" א"ר לוי כהדין געגעא [בפי' מתנות כהונה, כאמת המים שהולך וגועה והומה] ועכשיו טמשא סלקין וטמשא נחתין [בפי' הרד"ל, לעת ערב בחשיכה שלא יכירו בהם, ובפי' מתנות כהונה טמון ומכוסה], ע"כ, מבואר במדרש שהיו עולים לרגל אחר החורבן אע"פ שהיה זה צער להם, ולכא' כדברי בעל הכפתור ופרח. ועיין **בפלא יועץ** (ערך שמחה) שכתב שבשעה שאומר 'ומפני חטאינו' יצטער קצת ותיכף יחזור לשמוח. ולכאורה גם ההולך למקום המקדש יצטער קצת בחורבנו ותיכף יחזור לשמוח בשמחת הרגל.

שמחה: אמנם דעת **התשב"ץ** (ח"ג סי' ר"א) שהמנהג לעלות לרגל הוא משום שירושלים עדיין בקדושתה וחוגגים שם ברגל בהמון חוגג (כלשון הפסוק בתהילים מב, ה), וזה להיפך מטעמו של הכפתור ופרח, [ועי' בקטע הקודם שהבאנו שהמדרש מפרש את הפסוק הזה על זמן הבית ולא על זמן החורבן], ו**במהרי"ט** (ח"א סי' קל"ד) כתב שנהגו בני חז"ל לעלות לרגל משום חביבות ארץ ישראל, [ומוזכר גם בספר **חסידיים** (סי' תר"ל) שרב האי גאון היה עולה כל שנה בחג הסוכות].

שער התפילות: בספר אלה-המצוות **למהר"ם חאגיז**, (פרשת תרומה) כותב שכיון שהקב"ה רצה שנייחד מקום לעבודתו לכן השרה שכינתו והשגחתו לעולם בכותל המערבי שלא ישלטו בו אויבים, ונוכל תמיד לבוא לשם למקום השראת השכינה לעבוד את ה', [וכמבואר בחז"ל (עי' ילקוט"ש מלכים א' אות קצ"ה) שלעולם לא זזה שכינה מכותל המערבי, ועי' גם בפסוקים במלכים א' (ח, כט ל) שמשם לומדים חז"ל שצריך להתפלל לכיוון ביהמ"ק או לכה"פ לכוון ליבו כנגד בית קה"ק, וגם בזה"ז, ש"מ שזה נשאר שער השמים שדרך שם עולים התפילות, (עי' שו"ע א"ח סי' צ"ד)]. נמצינו למדים, שהמנהג לעלות לרגל אחר חורבן ביהמ"ק הוא מנהג קדמון מאוד כבר מדור חורבן ביהמ"ק, ולכא' ודאי מתקיים בזה הענין של 'דרישה לציון' המבואר בגמ' (ר"ה דף ל. וסוכה דף מא.) דציון בעיא דרישה ולכן מתקנים דברים זכר למקדש, א"כ כ"ש לבוא למקום המקדש ולראות את שריד בית מקדשנו שיש בזה משום 'דרישה לציון'. ❖